

TOI TANGATA®

Mahere Ako

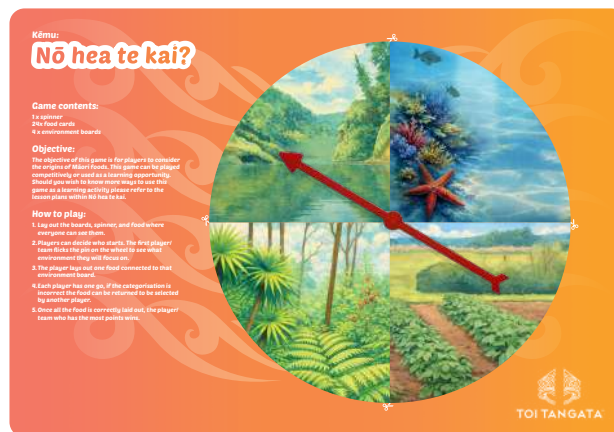
Kaupapa 1

Nō hea te kai?

Rārangi Ngohe

Ngohe 1: Pukapuka: He Kōrero mō Ngāhue	01-02
Ngohe 2: Kēmu: Nō hea te kai?	03-05
Ngohe 3: Kēmu: Wharewhare	06-07
Ngohe 4: Kāri: He aha te kai rerekē?	08-09
Ngohe 5: Kēmu kāri: Whakamahara	10-11

Ngohe 1: Pukapuka

Ngohe 1: Pukapuka:
He Kōrero mō Ngāhue

Whāinga:

- Kia wānanga ngā ākonga i ngā ingoa me te āhua o ngā kai taketake.
- Kia whai mōhiotanga ki ngā taiao i tipu mai ai ēnei kai.
- Kia ngahau, kia pārekareka hoki ngā mahi ki te tangata i a ia e ako ana i ngā ingoa me te āhua o ngā kai o Aotearoa.
- Kia whai wheako me ēnei kai.

Rauemi āwhina:

Rauemi Kaiako

<https://bit.ly/4g5CaAr>

Ngā rauemi:

He pukapuka: *He Kōrero mō Ngāhue*

Ētahi rauemi āwhina atu anō:

- He hue
- He keretao
- He kono me te kūmara, rīwai hoki

Kupu whakataki:

Pukapuka: *He Kōrero mō Ngāhue*

I ēnei rangi, ko te nuinga o ā tātou kai he mea hoko i te hokomaha. Ko ētahi nō tāwahi, ko ētahi nō Aotearoa ake. I ngā wā o ngā tīpuna, i mōhio rātou ki te taiao i hua ai, i whanake ai hoki aua kai, heoi, nā te tāmitanga o ā tātou tikanga kua rerekē katoa ngā pūnaha kai o Aotearoa.

He nui ngā take e pēnei ana, ko te raupatu whenua tētahi, ko te tāmitanga o ngā mātauranga me ngā tikanga Māori hoki tētahi, me te aha, kua kore te nuinga o tātou e mōhio ki te whakapapa o te kai.

Ahakoā ēnei taumahatanga, arā noa atu ngā huarahi e ako ai, e whai hononga ai, e whai wheako ai tātou ki ā tātou kai me ōna whakapapa. Mā ētahi o ngā ngohe e whai ake nei e hāpai ake i te whāinga nei.

Ngohe 1: Pukapuka: He Kōrero mō Ngāhue

Hei mahi:

1. Tīmata ki tētahi waiata mō te kai me ngā ā-ringa

<https://l1nq.com/F7OvR>

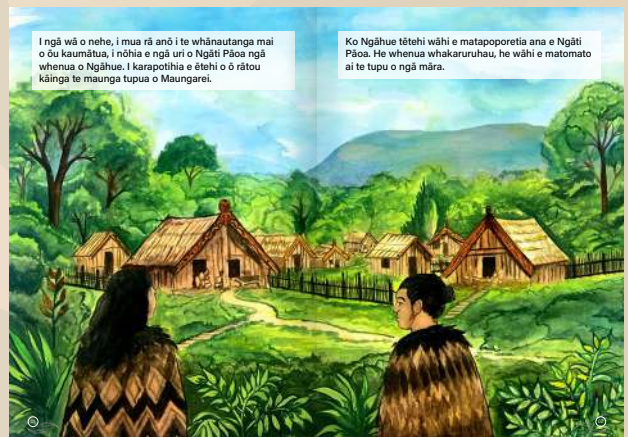

2. Karawhiua ētahi pātai

- He pai rānei te kūmara ki a koe?
- He aha tōna āhua?
- I kai rānei ngā tīpuna i ngā kūmara?
- Nō hea te kūmara?
- He aha anō ētahi kai i kaingia e ngā tīpuna?

3. Pānuihia te pukapuka *He Kōrero mō Ngāhue*

I a koe e pānui ana – whakaatuhia ngā mea ka kōrerohia ki te pukapuka.

4. Ētahi pātai whakakapi

- He aha ngā kai a Ngāti Pāoa?
- Nō hea aua kai?
- He aha i matomato ai te tipu o te kai?
- Hei aha ngā hue?

Ngohe 2: Kēmu

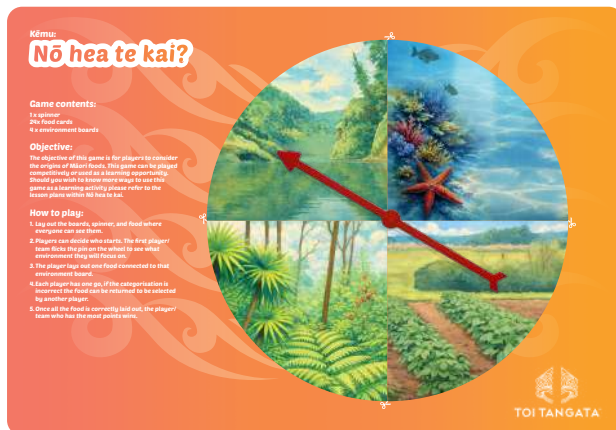
Ngohe 2: Kēmu: Nō hea te kai?

Whāinga:

Ko te whāinga o te kēmu kia whai whakaaro te tangata ki te takenga mai o te kai Māori. Ka āhei tō tākaro i te kēmu hei whakataetae, hei akoranga rānei.

Ngā rauemi:

- Kēmu – Nō hea te kai?

Kupu whakataki:

Nō hea te kai?:

I ngā wā o ngā tīpuna i kaha rātou ki te mahi kai. Kāore rātou i haere ki te toa hoko ai i te kai, nā rātou kē ngā kai i whakatipu, i ō rātou ake whenua. I te raupatutanga o ngā whenua Māori, kua mimiti haere ēnei mahi, kua kaha kē atu tā tātou hoko i a tātou kai i te toa, i te hokomaha rānei. Ahakoa kua huri te taiao e noho nei tātou i ēnei rangi nei, arā tonu te whāinga kia whakahokia mai ētahi o ēnei tikanga a ngā tīpuna, kia whai wheako rānei tātou ki ēnei mahi, kia mahi tahi anō hoki hei hāpori ki te whāngai i te katoa.

Ngohe 2: Kēmu: Nō hea te kai?

Hei mahi:

Ki te kore e pīrangī kia noho tēnei ngohe hei whakataetae:

1. Whakaatuhia atu ngā kāri kai nō te kēmu **Nō hea te kai?** Mā ngā tamariki e whakahua ngā ingoa o ngā kai e mōhiotia ana e rātou.
2. Whakatakotohia ngā momo taiao, arā ko te moana, ko te awa, ko te ngahere, ko te mārā.
3. Pātaihia atu ngā tamariki ko hea ēnei wāhi, ka mutu, mēnā e whakaae ana, e whakahē ana rānei ki hea tau ai ngā kai. Mā ngā tamariki e whakarite i ētahi mahi ā-ringa mō ēnei wāhi.
4. Ināianei mā te kaiako e whakaatu atu he aha tāna kai, nō hea hoki taua kai. **Hei tauira:** *Ko te kūmara taku kai (whakaatuhia te kāri, nō te mārā taku kai).*
5. Ka whakatauria atu te kāri kai ki te taiao, ā, mā tētahi atu tamaiti e whai atu. Ki te pīrangī ki te whakatenatena i ngā tamariki, he pai hoki kia karawhiua ētahi pātai.

Hei tauira:

He aha ētahi kai nō te moana?
Ko wai ngā atua o tēnei kai?

He aha ētahi kai nō te ngahere?
Ko wai ngā atua o te ngahere?

He aha ētahi kai nō te mārā?

6. Ko te whāinga kia āta whakaarohia e ngā tamariki ngā momo kai rerekē, me ērā kāore pea i te tino mōhiotia. Kei tēnā rohe, kei tēnā rohe āna kai, nō reira, kia kaha te kōrero mō ngā kai i ahu mai i tō koutou rohe, me te whakahāngai anō hoki ki ō koutou whenua, ki tō koutou taiao.

Ngā tikanga o te kēmu (hei whakataetae):

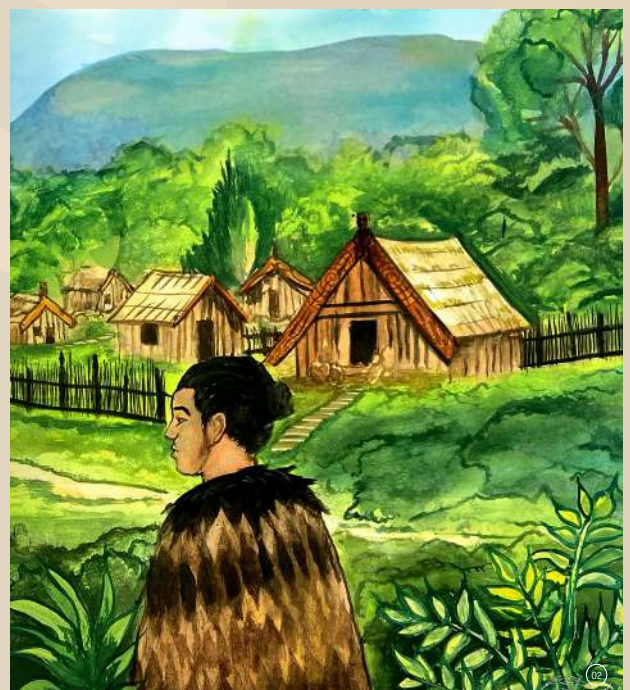
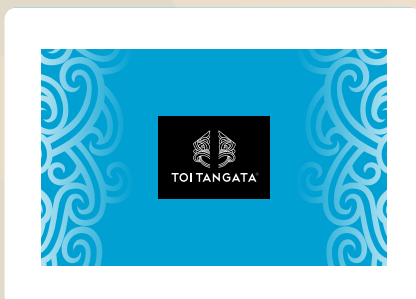
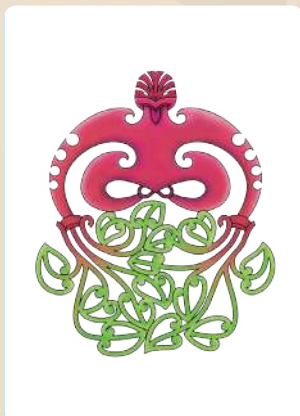
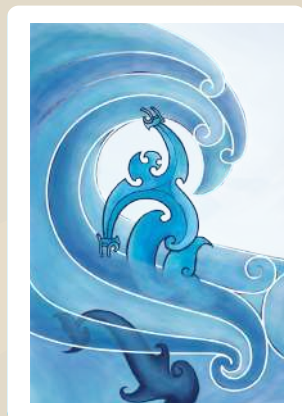
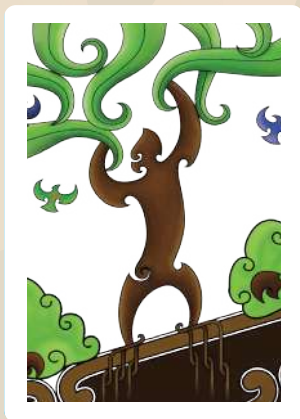
1. Whakatakotohia ngā papa taiao, te porohita āwhio, me ngā kai katoa e kitea ai e te katoa.
2. Mā koutou e kōwhiri ko wai te kaitākaro/tīma tuatahi. Ko tā te kaitākaro/tīma mahi, he koropana i te pine o te porohita āwhio kia tau rā anō te pine ki tētahi taiao.
3. Whakatakotohia tētahi kai ki taua papa taiao.
4. Kotahi te kōwhiringa mā ia kaitākaro/tīma. Ki te hē, me whakahoki anō te kai ki waho atu i ngā papa taiao, hei whakamahi mā tētahi atu. Ki te tika te kaitākaro/tīma, kotahi te piro ki a ia.
5. Ka mutu ana te whakatakoto i ngā kai katoa, tatauhia ngā piro e mōhio ai ko wai te toa.

Ngohe 2: Kēmu: Nō hea te kai?

Hei mahi:

Mā te kaiako e tuku ēnei pātai hei whakawhānui ngā kōrero:

- Ko wai ngā atua o ēnei taiao?
- E kitea ana rānei ēnei kai ki tō tātou rohe?
- Mēnā he kōrero ā-iwi, he kōrero whakapapa rānei kei a koe mō ngā kai, kia kaha te whakapuaki mai.

Ngohe 3: Kēmu:

Ngohe 3: Kēmu: Wharewhare

Whāinga:

Kia ngahau, kia pārekareka hoki ngā mahi ki te tangata i a ia e ako ana i ngā ingoa me te āhua o ngā kai o Aotearoa. Ka āhei te tākaro te kēmu nei hei rōpū, hei takirua rānei ki te kāri kotahi.

Ngā rauemi:

- Kēmu Wharewhare
- He perepere mā ngā kaitākaro, kia 16 mā ia kaitākaro

Kupu whakataki:

Wharewhare:

Tērā pea e tauhou ana ētahi o ngā kai taketake ki a tātou. Ko te hiahia kia waia haere ngā karu ki ēnei kai. Nā wai, ka tipu te mōhiotanga ki ēnei kai, ki te taiao e karapoti nei i ēnei kai.

Ngohe 3: Kēmu: Wharewhare

Hei mahi:

Wharewhare:

1. Tohaina ngā kāri wharewhare ki ia kaitākaro.
2. Whakaritehia ētahi perepere mā ngā kaitākaro, kia 16 mā ia kaitākaro. He pai hoki te kohi kōhatu iti i waho, te tīhae rānei i te pepa hei ārai i ngā kai kei runga i te kāri.
3. Kōwhiritia tētahi kaikaranga, māna e karanga ngā momo kai.
4. Ko te toa, ko te kaitākaro tuatahi ka oti i a ia ngā kai katoa i tana kāri te uhi!

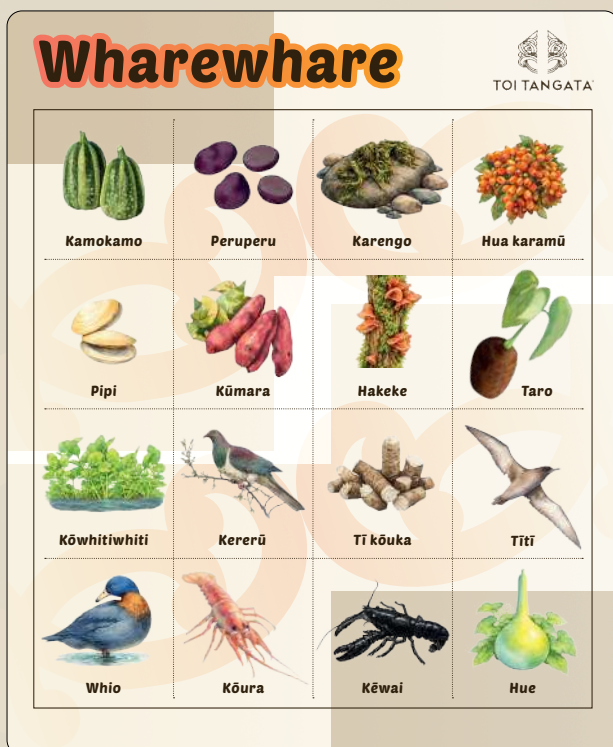
Hei ara atu anō:

Mā te kaikaranga e whakamārama te āhua o te kai, e tuku tīhwhiri rānei mō tētahi kai, heoi, kia kaua e whakahua noa i te ingoa.

Hei tauira: he kākārīki tēnei kai, he porohita te auaha, nō te mārā hoki tēnei kai – he aha rā tēnei kai?

Me āta whakaaro ngā kaitākaro, ā, ka taka ana te kapa, me whakamōhio atu 'he hue te kai!', katahi ka āraingia taua kai e te katoa. Ka pērā tonu kia toa rā anō tētahi.

Ngohe 4: Kāri

Ngohe 4: Kāri: He aha te kai rerekē?

Whāinga:

Kia whai whakaaro anō ki ngā kai Māori ka hua mai i ngā momo wāhi, me ngā whenua rerekē.

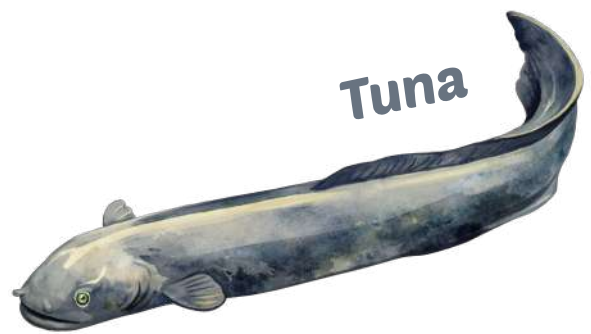
Ngā rauemi:

- Ngā kari kai

Kupu whakataki:

He aha te kai rerekē?:

Ka matomato te tupu o ngā kai Māori ki tēnā wāhi, ki tēnā wāhi. Ki te mārā, ko ngā kai pēnei i te kamokamo, i te kūmara, i te aha atu rānei. Ki te awa, ko ngā kai pēnei i te tuna, i te kōwhitiwhiti hoki.

Kōwhitiwhiti

Ngohe 4: Kāri: He aha te kai rerekē?

Hei mahi:

He aha te kai rerekē?:

1. Mā te kaiako e whakatakoto kia 3 ngā kāri nō tētahi taiao pēnei i te moana.
2. Ka karawhiua e te kaiako te kōrero 'nō te moana ēnei kai'.
3. Ka āta kōrerohia ngā kai, nō te moana rānei te pipi? Mā te ākonga e whakaae, e whakahē rānei.
4. Ka waia haere ngā tamariki ki te kai , ka tere ake te karawhiu i te ngohe. Ina hiahiatia, tāpirihia atu he kai anō ki taua taiao. Mā ngā tamariki e whakamōhio atu ko wēhea kai kāore pea e hāngai ana ki te taiao.

Ngohe 5: Kēmu kārī

Ngohe 5: Kēmu kārī 'whakamahara'

Whāinga:

Kia mōhio ngā ākonga ki te āhua me te ingoa o ngā kai Māori.

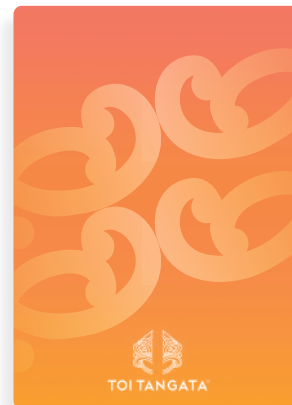
Ngā rauemi:

- Kia rua ngā kohinga kārī kai

Kupu whakataki:

Kēmu kārī 'whakamahara':

Mēnā e noho tauhou ana ngā kai kei ngā kārī ki te ākonga, ko te kēmu 'memory' tētahi huarahi hei whakaū i ngā kai me ngā ingoa hou. He kēmu ngahau, he kēmu pārekareka hoki ki tēnā, ki tēnā.

Ngohe 5: Kēmu kāri: Whakamahara

Hei mahi:

Kēmu kāri whakamahara:

Hei whakaū i te reo Māori me ngā kai hou, he kēmu pai te kēmu 'memory' hei whakahihiko i te mahara.

1. Katikatihia ngā kāri kai - kia rua ngā kohinga kāri.
2. Āta whakatakotohia ngā kāri, kia anga whakararo ai ngā pikitia kai.
3. Ko tā ia kaitākaro he kauhuri i ngā kāri e rua, ā, ko te whāinga kia kitea ngā huinga takirua. Ko te painga atu ina whakahuatia ngā kai kei ngā kāri.

Hei tauira: He kōura tēnei. He kēwai tēnā. Mā te pēnei, ka whakaūngia ngā kupu me ngā kai e hou katoa ana pea ki te kaitākaro.

4. Ki te kore e taurite ngā kari kai, me kauhuri anō ngā kāri e rua, kia anga whakararo anō ai ngā pikitia, ka tahuri ai ki kaitākaro kē atu. ka mutu te wā ki taua kaitākaro.
5. Ki te kitea tētahi huinga takirua, ka whai wā anō te kaitākaro ki te kauhuri anō i ētahi kāri e rua.
6. Ka kitea katoatia ana ngā huinga takirua, ka mutu te kēmu.
7. Ko te toa, ko te kaitākaro kei a ia ngā huinga takirua nui katoa.

Hue

Hue

TOI TANGATA®

*Ka rere te tai o mihi ki te
hunga i hāpai ake i ngā mahi
nei. Ki te putea tautoko, ki
Te Mātāwai, i taunaki mai i
ēnei mahi, ka rere ngā mihi.*

*Nō mātou te whiwhi te
mahi tahi ki a Ngāti Pāoa
Iwi Trust, ki a Para Kore
hoki. Tēnā rā koutou, e ngā
kaihāpai i whakaaro nui mai
ki tēnei o ngā kaupapa.*

